

عنوان: اسباب زوال دادرسی با تأکید بر رویه قضایی

استاد راهنما: دکتر جواد خالقیان
استاد مشاور: دکتر مهرداد ناظمی
دانشجو: فخری مهدی همدانی

بیان مساله

استرداد دعوا، تقاضایی است که از سوی خواهان دعوای اصلی یا هر یک از دعاوی طاری به منظور رفع اثر از دعوایی که به طور رسمی در دادگاه و مرجع قضایی طرح و اقامه شده به عمل می آید. استرداد دعوا نیز تقریباً دارای همان آثاری است که بر استرداد دادخواست مترتب می شود. بنابراین پس از استرداد دعوا در مقطع زمانی و قانونی آن، نه تنها اشتغال و تکلیف رسیدگی به آن (ماده ۳ ق.آ.د.م) از دوش دادگاه برداشته می شود بلکه خواننده یا خواندگان دعوا نیز از تکلیف به پاسخ و دفاع در مقابل دعوای مطروحه معاف می گردند. تأسیس دو نهاد استرداد در قانون آیین دادرسی مدنی برای دادخواست و دعوا، حکایت از این حقیقت دارد که قانون گذار این دو نهاد را مختلف و متفاوت از هم می داند و هر یک از «دادخواست» و «دعوا» را مربوط به مقطعی از دادرسی تلقی و به همین علت نیز استرداد هر یک را در مقطع زمانی مشخصی، ممکن اعلام داشته است. همچنین با استرداد هر یک از دادخواست و دعوا در مقاطع مورد نظر مقنن، قرار معینی را با موضوعی متفاوت ولی در عین حال متناسب برگزیده است؛ برای استرداد دادخواست، صدور قرار ابطال دادخواست (بند الف ماده ۱۰۷ ق.آ.د.م) و برای استرداد دعوا، حسب مورد صدور قرار رد دعوا یا قرار سقوط دعوا را در نظر گرفته است.

اهداف تحقیق

- ❖ بررسی استرداد، سقوط دعوی و زوال دادرسی مدنی
- ❖ بررسی پیگیری نکردن دعوا یا ترک دادرسی به عنوان اسباب زوال دادرسی مدنی در قانون ایران
- ❖ بررسی اسباب زوال دادرسی در رویه قضایی

سوالات تحقیق

سؤال اصلی:

➤ مفهوم و آثار اسباب زوال دادرسی در رویه قضایی به چه صورتی است؟

سوالات فرعی:

➤ ماهیت حقوقی استرداد دادخواست و استرداد دعوا چیست؟

➤ پیگیری نکردن دعوا یا ترک دادرسی به عنوان اسباب زوال دادرسی مدنی در قانون ایران به چه صورتی است؟

➤ آثار رأی دادگاه در استرداد و زوال دعوا به چه صورتی است؟

فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی:

✓ در رویه قضایی زوال دادرسی حقوقی به جهات مختلف و اسباب متعدد و متفاوتی صورت می پذیرد و استرداد دادخواست و دعوا، دو سبب از آن اسباب است.

فرضیه های فرعی :

- ✓ استرداد دادخواست و استرداد دعوا بنا به ابتکار خواهان و مبتنی بر اراده‌ی حقیقی وی به وقوع می پیوندد. بنابراین، در تحلیل ماهیت حقوقی این دو نهاد حقوقی با ماهیت ایقاع مواجه خواهیم شد.
- ✓ پیگیری نکردن دعوا یا ترک دادرسی به عنوان اسباب زوال دادرسی مدنی در حقوق ایران پیش بینی نشده است.
- ✓ در قانون آیین دادرسی مدنی نوع رأیی که دادگاه در استرداد و زوال دعوا صادر می کند قرار است و آثار قرارها را دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر تحلیلی- توصیفی از نوع کیفی است. و همچنین روش گرد آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای خواهد بود. بدین ترتیب که برای جمع آوری اطلاعات مربوط به پیشینه تحقیق و ادبیات موضوع از کتاب‌ها و مقالات تخصصی، پایان‌نامه‌ها و پایگاه‌های اینترنتی استفاده خواهد شد. ابزار گردآوری اطلاعات فیش برداری است و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات استقراء - قیاس و تمثیل خواهد بود.

مفهوم دعوا و نقش آن در دادرسی

در قوانین موضوعه ایران دعوی تعریف نشده است. اصل سی و چهارم قانون اساسی، دادخواهی را حق مسلم هر فرد می‌داند و در اصل بعدی سخن از طرفین دعوی به میان آورده اما تعریفی از دادخواهی و دعوی و تفاوت آنها ارائه نکرده است. قانون آیین دادرسی مدنی نیز با آنکه در مواد متعددی کلمه دعوی را بیان کرده، اما آن را تعریف نکرده است. دکتر احمد متین دفتری، دعوی را اینگونه تعریف می‌کند: «دعوی عبارت از عملی است که برای تثبیت حقی انجام می‌شود؛ یعنی حقی که مورد انکار یا تجاوز قرار گرفته است.»

مفهوم زوال دادرسی مدنی

«منظور از زوال دادرسی که می توان از آن به انتفاء دادرسی تعبیر نمود، بروز شرایط و اوضاع و احوال خاصی در جریان رسیدگی به دعوا می باشد که به طور معمول، نتیجه طبیعی و تبعی آن، زایل شدن دادرسی می باشد که از سوی خواهان و به طور معمول با هدف رسیدن به حکم مرجع صالح شروع شده است»

بنابر تعریف مزبور، در زوال دادرسی ما با شرایط و اوضاع و احوالی سر و کار داریم که به دادرسی به طریقی غیر از صدور حکم خاتمه می دهند و از نظر زمانی، این علل و عوامل در برهه زمانی مشخصی که از تقدیم دادخواست شروع شده و تا قبل از اعلام ختم دادرسی ادامه دارد، انجام می شود. « به عبارت دیگر، در زوال دادرسی علی الاصول دادگاه از رسیدگی و صدور حکم معاف می شود؛ زیرا بنابر جهات و دلایلی که در ادامه ذکر خواهیم کرد، در نتیجه عمل و اراده یکی از طرفین دعوا یا هر دوی آنها نیازی به ادامه ی دخالت دادرس و صدور حکم برای حل اختلاف وجود نخواهد داشت

مفهوم استرداد دادخواست

در اصطلاح حقوقی، «استرداد دادخواست به معنای اعراض از آثار دادخواست می باشد. بنابراین، با استرداد دادخواست و پذیرش آن، دادخواست با پیوست های آن به دادخواست دهنده پس داده نمی شود بلکه تقدیم دادخواست بی اثر می شود».

در حقیقت، خواهان با استرداد دادخواست از ترتب آثار قانونی بر دادخواست خویش منصرف می گردد و ترجیح می دهد که در حال حاضر به دعوی وی رسیدگی نشود.

آثار ترک دادرسی در رویه قضایی

در رویه قضاییه شماره پرونده ۱۳۰۲ - ۱/۱۲۷ - ۹۲ چنانچه در اثنای رسیدگی مشخص شود یکی از خواندگان قبل از طرح دعوی محجور بوده است، آیا می باید دعوی رد شود یا قرار توقیف دادرسی صادر گردد؟

نظریه شماره ۱۸۶۰/۹۲/۷ - ۲۴/۹/۱۳۹۲

۱- طبق ماده ۸۹ قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی در مانحن فیه قرار ردّ دعوی صادر می شود.

۲- اگر خواهان بدوی تجدیدنظرخواهی نموده، این بدان معنا است که دعوی وی در مرحله بدوی، شکلاً یا ماهیتاً رد شده است و استرداد دعوی مردود غیرممکن است، از این رو در مرحله تجدیدنظر به استناد ماده ۳۶۳ قانون اخیرالذکر، تجدیدنظرخواه می تواند دادخواست تجدیدنظر خواهی خود را مسترد سازد؛ اما در صورت استرداد دعوی از جانب تجدیدنظر خوانده در مرحله تجدیدنظر که حکم به نفع او صادر شده، طبق بند ج ماده ۱۰۷ قانون آئین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی، دادگاه تجدیدنظر ضمن نقض حکم بدوی بایستی قرار سقوط دعوی صادر نماید.

آثار سازش نامه در ختم دعوی

یکی از آثار سازش نامه های مختلف ختم دعوی است. اگر سازش در خصوص دعوی مطروحه در یکی از دادگاه ها باشد با وقوع سازش آن دعوی ختم شده، محسوب است و دیگر آن دعوی در هیچ دادگاهی قابل تجدید رسیدگی نیست.

این قاعده فقط یک استثنا دارد و آن این است که سازش اصحاب دعوا در مرحله رسیدگی فرجامی باعث موقوف شدن رسیدگی فرجامی نخواهد شد. همانطور که ماده ۱۱۳ قانون آئین دادرسی مدنی مقرر داشته: «در هر مرحله از دادرسی مدنی طرفین می توانند دعوای خود را به طریق سازش خاتمه دهند.»

سازش و تسلیم بر دعوا موجب زوال دادرسی مدنی

طرفین پرونده یا یکی از آنها پیش از اقامه دعوا می‌توانند به طور کتبی از دادگاه بدوی درخواست کنند که طرف دیگر را برای سازش دعوت کند اما در بیشتر مواقع، طرفین طرح دعوا کرده و در جریان رسیدگی دادگاه و با تشویق قاضی به سازش می‌رسند.

در این صورت باید موضوع سازش و شرایط آن به ترتیبی که واقع شده است، در صورت مجلس منعکس شود و به امضای دادرس یا دادرسان و طرفین برسد؛ دادگاه نیز پس از حصول سازش میان طرفین، رسیدگی را ختم و به صدور گزارش اصلاحی مبادرت می‌کند. بر اساس ماده ۱۸۴ این قانون، «دادگاه پس از حصول سازش بین طرفین به شرح فوق رسیدگی را ختم و به صدور گزارش اصلاحی مبادرت می‌کند. مفاد سازش‌نامه که طبق مواد فوق تنظیم می‌شود، نسبت به طرفین، وراث و قائم‌مقام قانونی آنها نافذ و معتبر است و مانند احکام دادگاه‌ها به موقع اجرا گذاشته می‌شود، چه اینکه مورد سازش مخصوص به دعوی مطروحه بوده یا شامل دعاوی یا امور دیگری باشد.»

سازش در دادگاه

با توجه به اینکه طرفین دعوا بیشتر و بهتر به حقوق خود واقف هستند همچنین ممکن است زمانی برای اثبات حق خود دلیلی در دست نداشته باشند یا قادر نباشند دلیل خود را به موقع ارائه کنند در این زمان و موارد از این قبیل طرفین می توانند دعوی خود را با سازش حل و فصل نمایند. بنابراین به توافق و قراردادی که طرفین اختلاف برای پایان دادن به دعاوی و اختلافات خود منعقد نموده و ملزم به اجرای مفاد آن می گردند سازش در دادگاه می گویند.

در امور مدنی، در هر مرحله از دادرسی، طرفین می توانند دعوی خود را به سازش خاتمه دهند؛ تفاوتی ندارد پرونده در شورای حل اختلاف یا دادگاه بدوی یا دادگاه تجدیدنظر و یا دیوانعالی کشور مطرح باشد. در همه این موارد، هر یک از طرفین (خواهان یا خوانده) می تواند به طرف مقابل پیشنهاد سازش دهد. ناگفته نماند که در بین مراجع مذکور، شورای حل اختلاف ذاتاً رسالت صلح و سازش را بر عهده دارد. در هر حال، طرفین اختلاف می توانند در دادگاه یا خارج از آن سازش کنند. قاضی ختم موضوع را به موجب سازش نامه در پرونده قید می کند

سازش خارج از دادگاه

سازش در خارج از دادگاه ممکن است در دفتر اسناد رسمی واقع شود یا غیر از آن و بصورت غیررسمی و طی سند عادی تنظیم گردد. در صورت تنظیم سازش نامه رسمی و پس از ارائه آن به دادگاه، بدون اینکه نیازی به حضور طرفین در دادگاه باشد، قاضی ختم موضوع را به موجب سازش نامه در پرونده قید می کند. اجرای این سازش نامه تابع مقررات راجع به اجرای مفاد اسناد لازم الاجرا خواهد بود. اما اگر سازش خارج از دادگاه به صورت غیررسمی واقع شود، طرفین باید در دادگاه حاضر شده و صحت آن را تأیید نمایند. در این حالت، توافقات طرفین در صورتجلسه دادگاه درج شده و به امضاء طرفین و قاضی دادگاه می رسد. در صورت عدم حضور طرفین، دادگاه با بی اثر دانستن سازش نامه غیررسمی، به رسیدگی ادامه می دهد. علاوه بر صلح و سازش در خارج از دادگاه به شرح پیش گفته، امکان دارد صلح و سازش در یکی از جلسات رسیدگی در دادگاه واقع شود. در این صورت، موضوع سازش و شرایط آن به ترتیبی که واقع شده، توسط قاضی در صورت مجلس نوشته می شود و به امضاء طرفین و قاضی دادگاه می رسد. اگر به هر دلیل مذاکرات طرفین به سازش ختم نشود، تعهدات و گذشت های آنان نیز بلااثر می شود.

نتیجه گیری

زوال داری مدنی عبارت از بروز شرایط و اوضاع و احوال خاصی در جریان رسیدگی به دعوا می باشد که نتیجه طبیعی و تبعی آن، زایل شدن داری است که با تقدیم دادخواست خواهان آغاز گردیده است. البته باید توجه داشت که منظور از زوال داری زوال حق مدعی یا خواهان نیست و بنابراین، خواهان علی الاصول می تواند دوباره مبادرت به اقامه دعوا نماید. علل و عواملی که منجر به زوال داری می گردد، اسباب زوال داری نام دارد. در حقوق ایران در کتاب های آیین داری مدنی اسبابی را به عنوان اسباب زوال داری نام می برند که برخی از آنها در قانون پیش بینی گردیده و برخی نیز پیش بینی نگردیده است.

نتیجه گیری

در این مورد برخی از حقوق دانان قرار سقوط دعوا را همانند حکم دادگاه، دارای اعتبار امر مختوم دانستند و اداره حقوقی دادگستری نیز در نظریه مشورتی شماره ۷/۵۷۷۶ - ۶۲/۱۱/۲۰ خود در پاسخ به این پرسش که آیا می توان با وجود صدور قرار سقوط دعوا مجدداً به آن دعوا رسیدگی نمود یا نه؟ اینگونه اعلام نظر کرد: «... ضمناً قرار سقوط دعوا در حکم رأی بر بیحقی است و چنانچه قطعیت یافته باشد اعتبار امر مختومه را خواهد یافت». به باور نگارنده نظریه مشورتی اداره حقوقی دادگستری به نظر درست نبوده و قابل انتقاد است. زیرا، قرار سقوط دعوا ماهیتاً به منزله حکم بر بی حقی خواهان نیست؛ زیرا، در فرض صرف نظر کردن کلی خواهان از دعوای خود، حق موضوع دعوایی که منجر به صدور قرار سقوط دعوا شده، ساقط و زایل نخواهد شد و حق مزبور به قوت خود باقی است. در نتیجه هرگاه پس از صدور قرار سقوط دعوا، خواننده (مدیون) به اختیار و حتی با یا بدون علم به صدور قرار سقوط دعوا، دین موضوع آن دعوای ساقط شده را به خواهان بپردازد، نمی تواند بعداً با این استناد و عذر که موضوع مشمول قرار سقوط دعوا بوده است، در مقام استرداد دین تأدیه شده برآید (ماده ۲۶۶ قانون مدنی).

با تشکر از حسن توجه شما

بزرگواران

